

Īpaši
aizsargājama
dabas
teritorija

Sedas purvs

DABAS LIEGUMS

Regularly flooded lands and reed patches of the Seda bog are well suited for the Bittern *Botaurus stellaris* - some 10-20 pairs are found nesting here.

regaining Latvian independence, the Stock Company Seda is still the largest peat producer and exporter in the country. The entire Seda Town depends on the company as most of its inhabitants work there, hence there are no plans for extraction activities to cease.

A nature management plan for the next 10 years was devised for the Seda Bog Nature Reserve in 2006. Conservation of the diverse bird fauna and the specially protected habitats has been set as the core long-term goal. The management plan suggests establishment of four functional zones: the adjustable regime, nature reserve, nature park and the neutral zones, respectively. Each one would have different nature conservation requirements and a list of permissible management measures.

Tourism is set in the management plan as one of the prospective activities in the reserve. The area is suited for nature tourism, especially for bird watching. The necessary infrastructure such as bird watching towers and information boards have already been developed there.

In the future, the site could attract more tourists if transportation along the narrow rail railway used for carrying peat would be re-established. This ride would allow to observe the interesting landscape created within the nature reserve by

The narrow-rail train is still used in the Seda bog for transporting peat. The circular train line exceeds 20 km in length (it is around 40 km if counting the branches). Some time ago the train was open to visitors but it is no longer so. However, if the stock company Seda reopened the train, it would be a unique experience for tourist groups to observe the distinctive landscape of the bog.

Sedas dabas liegumā ietilpst otrs palieņu plavu atjaunošana notiek Latvijas Dabas fonda īstenošajā projekta "Latvijas palieņu plavu atjaunošana ES prioritāro sugu un biotopu saglabāšanai" un ANO Attīstības programmas un Pasaules Vides fonda projekta "Bioloģiskās daudzveidības aizsardzība Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā" ietvaros, rodot finansējumu arī šī informatīvā bukleta izveidei.

"Palieņu plavu atjaunošana Eiropas Savienības sugām un biotopiem"

Norises laiks: 2004.-2008. gads

Sadarbības partneri: Dabas aizsardzības pārvalde, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts, Latvijas Ornitoloģijas biedrība, 22 pašvaldības, to skaitā Sedas pilsētas ar lauku teritoriju dome un Ērgēmes pagasta padome

Finansētāji: Eiropas Komisijas LIFE-Daba programma, Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības programma, Pasaules Vides fonds, Latvijas Republikas Vides ministrija

Norises vietas: 15 īpaši aizsargājamas dabas teritorijas - *Natura 2000* un putniem nozīmīgās vietas visā Latvijā

Mērķi:

- bioloģiski vērtīgāko un pašlaik aizaugsu palieņu plavu atjaunošana,
- ilgtspējīga palieņu plavu apsaimniekošanas nodrošināšana, saglabājot apdraudētajām sugām piemērotus biotopus.

Natura 2000 - Eiropas aizsargājamo teritoriju tīkls

Natura 2000 ir vienots aizsargājamo teritoriju tīkls visās Eiropas Savienības dalībvalstīs, kas nozīmīgs dažādu īpaši aizsargājamo augu un dzīvnieku sugu aizsardzībai un saglabāšanai.

Putniem nozīmīga vieta

Putnu aizsardzībai starptautiski nozīmīgas vietas veido, lietojot standartizētus, starptautiski saskaņotus kritērijus ar mērķi noteikt un aizsargāt pasaules putniem - pirmkārt jau retām un apdraudētām sugām - vissvarīgāko vietu tīklu.

i Noderīga informācija

Valkas tūrisma informācijas centrs

Adrese: Rīgas iela 22, Valka
Tālrunis: +371 64725522
e-pasts: tic@valka.apollo.lv

Strenču tūrisma informācijas centrs

Rīgas iela 7, Strenči
Tel. +371 64707544
e-pasts: strenctic@inbox.lv

Izdevējs: Latvijas Dabas fonds
Projekta vadītāji: Inga Račinska, Otaars Opermanis

Teksts: Mareks Kilups

Konsultanti: Andris Klepers, Ainārs Aunīšs

Foto: Maija Medne, Andris Klepers, Edmunds Račinskis, Ainārs Aunīšs, Aivars Petriņš, Kaspars Goba

Karte: sagatavota, izmantojot Latvijas Geotelpiskās informācijas aģentūras topogrāfisku karti

Māksliniece: Kristīna Bondare
Iespējams tipogrāfijā „Citrons”
www.ldf.lv

Printed on environment-friendly paper

Due to the peat extraction industry unchanged bog habitats in the Seda Bog are no longer found. Yet, human activity has had an essential role in developing the unique habitats suitable for birds. The shallow and partially overgrown ponds that have formed in the abandoned peat extraction pits are suitable for nesting of aquatic birds and as resting sites for migratory birds. Other habitats also have a significant natural value, especially the Seda floodplains, individual old forest areas and sections of unchanged raised bogs.

The reserve hosts a number of protected plant and invertebrate species, while the vertebrates are most significantly represented by the bird fauna found in the reserve.

The Seda bog is an excellent bird conservation area that is favored as nesting, foraging and resting grounds by aquatic birds. More than 100 bird species are nesting in the area; all in all, around 140 bird species have been identified here. A large number of the species found here are listed as specially protected species in Latvia, and their conservation is also provided by the Birds Directive of the European Council. Among them are the Great Snipe, Rails Spotted Crake, Lesser Spotted Eagle (all in the Seda floodplain meadows), the Great Bittern, Rails Little Crake, White-tailed Eagle, and Osprey (all in the flooded peat extraction pits), the White-backed Woodpecker and Three-toed Woodpecker (mainly in forests flooded by beavers). During the spring and autumn migration large flocks of migratory birds such as the Crane, geese of various species, ducks, the Whooper Swan and the Tundra Swan rest here.

In most parts of the reserve nature conservation dominates over economic activities, yet the central part of the bog is still intensively used for peat extraction. Even though the amount of extracted peat today is less than it was before

Dabas liegums "Sedas purvs"

Dabas liegums "Sedas purvs" Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā izveidots 1999. gadā ar mērķi aizsargāt ūdensputnu ligzdošanai piemērotu teritoriju. Tas aptver vienu no lielākajiem Latvijas purviem, arī pats liegums ir viens no lielākajiem valstī - 7240 hektāri. Dabas liegums ir iekļauts Eiropas Savienības īpaši aizsargājamo dabas teritoriju īzlā Natura 2000, tam ir piešķirts Putniem nozīmīgas vietas (PNV) statuss. Administratīvi liegums atrodas Valkas rajona Sedas pilsētas lauku teritorijā un Ērgēmes, Plāņu un Ēveles pagastā. Lielākā daļa lieguma teritorijas atrodas valsts īpašumā un to pārvalda VAS "Latvijas valsts meži".

Dabas vērtības Sedas purvā

Dzīvotnes

Kūdras ieguves rezultātā nepārveidoti purva biotopi Sedas tīrelī līdz mūsdienām tikpat kā nav saglabājušies, tomēr tieši cilvēku darbībai ir bijusi izšķirīga nozīme unikālas, putniem piemērotas vides radīšanā. Seklās, daļēji aizaugušās ūdenstilpes, kas izveidojušās izstrādātojais kūdras karjeros un šobrīd aizņem ap ceturto daļu lieguma teritorijas, ir ļoti piemērotas gan ūdensputnu ligzdošanai, gan arī nozīmīgas gājputnu apmekšanās vietas migrācijas laikā.

Applūdušajos kūdras ieguves karjeros daudzviet izveidojusies atklātu un aizaugušu ūdeņu mozaika, kas ir izcis biotops ūdensputnu ligzdošanai.

Augi

Liegumā, pārsvarā purvos uz ziemelējiem no Sedas upes, ir konstatētas atradies aizsargājamām 10 ziedaugu un 7 sūnaugu sugām, retāk no tām ir Eiropas nozīmes aizsargājams sūnaugs - spīdīgā āķite.

Bezmugurkaulnieki

Sedas purva applūdusī teritorija ir piemēota dažādu sugu spārēm, taču kopumā bezmugurkaulnieku fauna ir samērā nabadzīga. Liegumā konstatēts 13 aizsargājamo kukaiņu sugu, no kurām lielākā daļa ir aizsargājamas spāres.

Īpaša loma Sedas purva ekosistēmas veidošanā ir bebiem, to darbība ir veicinājusi ūdensputniem un dzeniem labvēlīga hidroloģiskā režīma izveidošanos, tomēr palieni plavās un mežos bebru darbība būtu jāierobežo.

Putni

Sedas purvs ir izcila putnu aizsardzības teritorija, tās galvenā vērtība ir ūdensputniem piemērotas ligzdošanas, barošanas un atpūtas vietas. Liegumā ligzdo vairāk nekā 100 putnu sugu, bet kopējais teritorijā konstatēto putnu sugu skaits ir ap 140. Patiesais sugu skaits noteikti ir vēl lielāks, jo putnu faunas plaši pētījumi Sedas purvā nav veikti.

Sedas purvs ir nozīmīga atpūtas vieta migrējošām zosim un dzērvēm.

Putniem bagātas ir Sedas paliennes plavas. Daļa platības veikta plavu atjaunošana, palielinot apsaimniekoto plavu kopējo atklāto platību. Šeit ir viena no nedaudzajām vietām Latvijā, kur ligzdo ķikuti, salīdzinoši liela blīvumā sastopamas griezes, ormanīši un mērkaziņas. Potenciāli vērtīgas ir arī plavas upes kreisajā krastā, kur apsaimniekošanas darbi vēl nav uzsākti.

Kikutam ir nepieciešamas plašas un mitras plavas. Apsaimniekošanas pasākumi Sedas upes krasta plavās ir jāvusi saglabāt ķikutu iestu.

Sedas purva aizsardzība un apsaimniekošana

Intensīvu kūdras ieguvi Sedas purvā uzsāka jau 1954. gadā. Vairākās desmitgadēs lielāko daļu purva noraka, un mazpārveidoti purva biotopi liegumā saglabājušies maz. To vieta izveidojušas seklas, ūdensputniem piemērotas ūdensstilpes. Lielākajā daļā lieguma teritorijas dabas aizsardzība šobrīd dominē pār saimniecisko darbību, bet centrālajā daļā vēl joprojām intensīvi iegūst kūdru. Aizaugušās ūdenstilpes ziemā plauj niedrēs, lielāko daļu teritorijas izmanto arī makšķerēšanai un medībām. Dabas aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumi liegumā nosaka dabas aizsardzības plāns.

Dabas aizsardzības plāns

2006. gadā dabas liegumam "Sedas purvs" izstrādāts dabas aizsardzības plāns turpmākajiem desmit gadiem. Galvenais ilgtelpīga mērķis ir teritorijas putnu faunas daudzveidības un īpaši aizsargājamo biotopu saglabāšana. Dabas aizsardzības plāns paredz izveidot četru veidu funkcionalās zonas: regulējamā režīma, dabas lieguma, dabas parka un neit-

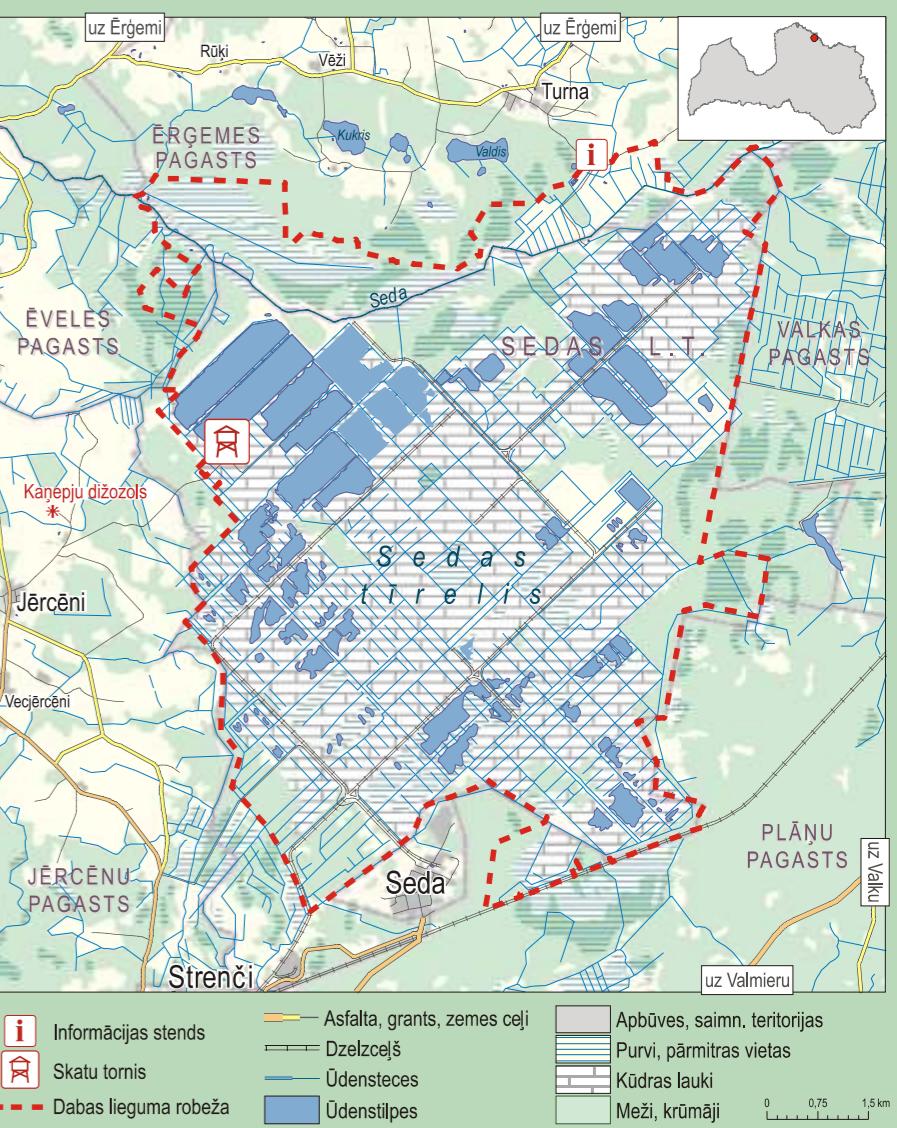
Plaušana, lopu ganīšana un pavasara pali agrāk nodrošināja Sedas paliennes plavu neaizaugšanu. Pēc upes iztaisnošanas, kā arī pārtraucot plaušanu un ganīšanu plavas daļēji aizaugušas ar krūmiem. Atjaunotās plavās veidojas ligzdošajiem putniem un šeit augošām retām augu sugām piemēroti dzīves apstākļi.

Kūdras ieguve

Daļā Sedas purva aizvien turpinās aktīva kūdras ieguve. Tās apjomī šobrīd ir ievērojami mazāki nekā pirms dažiem gadu desmitiem (salīdzinājumā ar 1960. gadu ieguve samazinājusies vairāk nekā 10 reizes), tomēr a/s "Seda" aizvien vēl ir lielākais kūdras ražotājs un eksportētājs valstī. No uzņēmuma darbības ir atkarīga Sedas pilsēta, šeit strādā liela daļa tās iedzīvotāju. Kūdras ieguvi nav paredzēts pārtraukt līdz pilnīgai atradies izstrādāšanai, un pašreizējā ieguves intensitātē tā varētu turpināties vēl 25 gadus.

A/s "Seda" nodarbina vairāk nekā 200 cilvēku, un, protams, kūdras ieguves uzņēmums ir lielākais darba devējs mazpilsētā.

Kultūrvēsturiskās vērtības

Sedas purva dabas liegums ir gandrīz neapdzīvota teritorija, tomēr kūdras ieguves rezultātā šeit ir radusies savdabīga kultūrainava, ko veido kūdras ieguves lauki, meliorācijas sistēmas un funkcionējošs šaursliežu dzelzceļš. Savdabīgs kultūrvēsturisks piemineklis ir Sedas pilsēta, kas, lai arī atrodas ārpus dabas lieguma, ir unikāls 20. gs. 50.-60. gadu pilsētbūvniecības un arhitektūras paraugs.

Tūrisms

Esošā tūrisma infrastruktūra ir putnu vērošanas tornis pie applūdušajiem kūdras karjeriem un informatīvie stendi. Tas norāda uz teritorijas galveno tūrisma potenciālu - dabas tūrismu, īpaši putnu vērošanu. Dabas aizsardzības plānā paredzēta jaunu putnu vērošanas torņu būvniecība papildus jau esošajam. Applūdušajā purva daļā dabiskā ceļā ir ieviesušās zivis, šeit notiek licencēta makšķerēšana.

Plāšāku tūristu loku - ne tikai putnu vērotājus, makšķernieku un medniekus - nākotnē būtu iespējams piesaistīt, atjaunojot tūristu pārvadāšanai pa kūdras transportēšanai domātā šaursliežu dzelzceļa loku, no kura var vērot purva unikālo ainavu.

Apmeklējot dabas liegumus, īpaši svarīgi ievērot videi draudzīgu uzvedību:

- ✖ ceļo ar videi draudzīgiem transporta līdzekļiem;
- ✖ neatstāj aiz sevis atkritumus - vislabāk nes tos līdzi un jau iepriekš plāno samazināt to daudzumu;
- ✖ neapmeklē retu augu un dzīvnieku sugu atradies, īpaši to vairošanās sezonā;
- ✖ ugunskurus kurinā tikai šim mērķim paredzētās vietās un ievēro ugunsdrošību;
- ✖ nakšņošanai teltī izvēlies tūristiem labiekārtotas apmetņu vietas vai atbalsti vietējo lauku tūrismu.